

SADARBĪBA JAUNIEŠU SOCIĀLĀS ATSTUMTĪBAS MAZINĀŠANĀ

The Cooperation in Reduction of the Social Exclusion of Youth

Alīda Samuseviča

Liepājas Universitāte, Latvija

E- pasts: alida.samusevica@liepu.lv

Abstract. *This paper focuses on problems of the social exclusion of young people and its resolution questions. The problems in society caused by socio-economic factors significantly influence the life of youth. The objective of this paper: by considering the analysis of theoretical findings, to evaluate the cooperational experience in pedagogical practice, how to solve problems of youth social exclusion in Liepaja.*

The research implements sociological and educationally psychological literature analysis, in order to create comprehension of the causes of social exclusion of young people, contraversies of life quality and personal self-improvement opportunities. The author realizes analysis of five expert interview results, in order to explore the youth concerns and opportunities of reduction of youth social exclusion, as well as mechanisms and instruments of existing cooperatioon in Liepaja municipality.

Keywords: *capability, cooperation, promotion, social exclusion, youth.*

Ievads

Introduction

Pēdējos gados, pieaugot sociālajiem izaicinājumiem, skolēnu izglītošanas problēmu risināšanā Vācijas izglītības sfēras speciālisti uzsver „darbības lauka - skola” sarunu partneru produktīva dialoga un komunikācijas deficītu. (Kurth, 2007,130.) Arī Latvijas skolās, apzinot sociālās atstumtības problēmu, var konstatēt, ka pedagogu, skolēnu un vecāku saskarsmi ietekmē distancētas attiecības, komunikācijas traucējumi un pāpratumi, kurus bieži vien izraisa vecāku neinformētība un pat vienaldzība.

Savlaicīgi neatrisinātas skolēnu sadzīves, mācību darba, saskarsmes ar pedagogiem, sociālās piederības un atsvešinātības problēmas vienaudžu grupās attālina viņus no skolas, izraisot apjukumu, nedrošību, neuzņēmību un bieži pat bailes. Ģimeņu problēmsituāciju pamatā ir relatīvās (deprivācija un izslēgšana) nabadzības gadījumi. Tāpēc pusaudžu un jauniešu individuālie problēmu risinājumu meklējumi bez pieaugušo atbalsta parasti saistās ar vientulību un atsvešināšanos, ar pašrealizāciju sociāli apšaubāmās vienaudžu kopās un destruktīvās darbībās.

Latvijā katru gadu apzina, cik skolēnu paliek ārpus mācību iestādēm. Raksta autore iegūtā informācija, iesaistoties Latvijas Universitātes vadītājā Eiropas Savienības fondu projektā „Atbalsta programmu izstrāde un īstenošana sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu atbalsta sistēmas izveidei” (projekta vadītāja Gunta Kraģe), atļauj apgalvot, ka pašvaldībām nav pietiekamas informācijas par skolas neapmeklēšanas motivāciju. Dati par skolu neapmeklējumiem ir mainīgi. Piemēram, Liepājas pilsētā pēc Izglītības pārvaldes statistikas datiem

2011. gada sākumā skolas vecuma liepājnieku, kuru nav nevienā mācību iestādes sarakstā, bijis 462, vasarā viņu skaits krietni palielinājies un augusta sākumā bijis 613, bet 2011. gada oktobrī - 580. Pēc Izglītības pārvaldes speciālistes bērnu tiesību jautājumos Daces Liņķes datiem 88% - tas ir, 513 zēnu un meiteņu- atrodas ārpus Latvijas. Par pārējiem skolu neapmeklējušajiem audzēkņiem ziņas ir dažādas. Ir bērni, kas neapmekē skolu nopietnu veselības problēmu dēļ. Pēc mērķtiecīga izpētes darba nav izdevies noskaidrot, kā apgalvo D.Liņķe, 13 Liepājā deklarētu skolas vecuma bērnu atrašanās vietu. (Meistare, 2012)

Sociālekonomisko faktoru izraisītās problēmas sabiedrībā būtiski ietekmē jauniešu dzīvi. Vairākas ģimenes netiek galā ar bērnu audzināšanas pienākumiem. Ir vecāki, kuri savas pedagoģiskās nekompetences dēļ nespēj būt atbildīgi un zinoši. Bieži vien tieši šajās ģimenēs uzmanības centrā ir nevis audzināšanas, bet tikai materiālo jautājumu risināšana, dominē nepilnvērtīga vecāku komunikācija ar bērniem. Ģimenēs ir aizliegumi, kas ierobežo bērnu jūtu un emociju izpausmes. Bērniem pašiem jāapgūst neatkarība un patstāvība individuālajās izaugsmes grūtībās. Šāda tendence vērojama visos Latvijas novados un pilsētās. Mūsdienās jaunieši aizvien spēcīgāk izjūt ietekmi no dzīves līmeņa pazemināšanās Latvijā. Dzīves kvalitāte ir būtiski saistīta ar personības spējām izmantot dažādus sabiedrības resursus savai attīstībai.

Sociālās atstumtības mazināšanas kontekstā ir nozīmīgi aktualizēt jauniešu individuālos un sociālos izaugsmes resursus, kā arī noskaidrot sociālā riska grupu pārstāvju sociālās iekļaušanas un integrēšanas iespējas un stratēģijas, raksturojot starpinstitucionālās sadarbības veicināšanu.

Publikācijas mērķis: pamatojoties uz teorētisko atziņu un ekspertu interviju analīzi, raksturot pedagoģiskās prakses pieredzi jauniešu sociālās atstumtības problēmu risināšanā Liepājā.

Uzdevumi:

1. Aktualizēt jauniešu sociālo iekļaušanos veicinošos faktoros un sociālās atstumtības mazināšanas iespējas.
2. Atspoguļot sociālās atstumtības jautājumu risināšanā iesaistīto speciālistu sadarbības iespējas un pieredzi.

Materiāli un metodes

Materials and methods

Pētījumā ir īstenota socioloģiskās un pedagoģiski psiholoģiskās literatūras avotu analīze, lai izveidotu izpratni par jauniešu sociālās atstumtības cēloņiem, dzīves kvalitātes pretrunām un personības pašizaugsmes iespējām. Lai izpētītu pedagoģiskajā praksē eksistējošās sadarbības iespējas, tika organizēta piecu pieredzes bagātu ekspertu intervēšana.

Pētījuma dalībnieku raksturojums.

Par ekspertiem tika izraudzīti pieci Liepājas pilsētā vispāratzīti un autoritāti ieguvuši speciālisti darbā ar pusaudžu un jauniešu problēmām: Izglītības pārvaldes speciāliste bērnu tiesību jautājumos, Liepājas pilsētas Izglītības pārvaldes nodaļas

vadītāja un Pedagoģiski medicīniskās komisijas vadītāja, Liepājas pilsētas pašvaldības policijas priekšnieka vietnieks, Liepājas 8.vidusskolas 5.-9.klašu skolotāja, klases audzinātāja, Pašvaldības iestādes Liepājas Jaunatnes centra direktors. Visu ekspertu tiešajos darba pienākumos ietilpst pusaudžu un jauniešu problēmu risināšanas jautājumi, tāpēc viņu iegūtā pieredze profesionālās sadarbības izpētē ir nozīmīga.

Intervijas mērķis: izpētīt pusaudžu un jauniešu sociālās atstumtības problēmu risināšanas pieredzi, praktiskā sociālpedagoģiskā darba iespējas un profesionāļu sadarbības potenciālu Liepājas pilsētā.

Intervijā tika iekļauti 14 jautājumi. No tiem septiņi jautājumi konstatē jauniešu problēmas Liepājā, problēmu risināšanā iesaistīto institūciju sadarbību, jautājumus par starpinstitucionālās sadarbības specifiku, sadarbības veismēm un grūtībām. Divi intervijas jautājumi ir virzīti uz esošās likumdošanas novērtēšanu un pilnveidošanu problēmas izpētes kontekstā. Divi intervijas jautājumi identificē profesionāļu apmierinātības konstatējumu ar darbības iespējām un individuālo gadījumu darba specifiku. Trīs jautājumi ir virzīti uz jaunu iniciatīvu, iespēju un stratēģiju atklāsmi profesionāļu darba pilnveidē ar jauniešiem. Intervijas laikā svarīgi bija noskaidrot sociālo partneru sadarbības efektivitātes vērtējumu pašvaldībā. Šis uzdevums tika īstenots ar trešo intervijas jautājumu, kurš aicināja uzzīmēt institūciju sadarbības modeli shēmas veidā. Shēmas zīmēšanas laikā tika fiksēti ekspertu izteiktie komentāri. Interviju rezultāti tika analizēti, pamatojoties uz ekspertu atbilžu transkripcijām.

Rezultāti: teorētiskās vadlīnijas **Results: Theoretical Guidelines**

Jaunatne ir neviendabīga, dinamiska sociāli demogrāfiska vecuma grupa, kura pārsvarā ir ekonomiski atkarīga no vecākiem vai citiem pieaugušajiem. Ne jaunatnes politikā, ne pētniecībā nav vienotas definīcijas tam, ko saprot ar jēdzienu jaunatne. Dzīves ciklā, pēc sociologu atzinumiem, jauniešu vecuma posms sākas ar pubertāti (apmēram 13 gadu vecumā) un beidzas tad, kad indivīds ir atradis savu personīgo un sociālo identitāti, par ko liecina ekonomiskā patstāvība (nodarbinātība, ienākumi) un sociālā patstāvība (patstāvīga dzīve, ģimenes dibināšana u.c.).

Jauniešu socializācijā un pašaudzināšanā svarīgi ir dažādi resursi, piemēram, materiālie, veselības, mācīšanās kompetenču, sociālo prasmju un pieredzes resursi, uz kuriem balstoties viņi kļūst par sabiedrības sastāvdaļu un ir spējīgi integrēties tajā – iegūstot pietiekamu izglītību, profesionālo kvalifikāciju, veidojot nepieciešamos sociālo kontaktu tīklus, izjutot apmierinātu ar saviem sasniegumiem. Jauniešu dzīves kvalitāte lielā mērā ir saistīta ar vienu no galvenajiem jauniešu uzdevumiem – atrast personīgo un sociālo identitāti. Identitātes meklējumus sekmē piederība pie kādas sociālās grupas, kas dod jauniešiem sociālās identitātes izjūtu un nosaka arī viņu uzvedību konkrētajā sociālajā vidē. Piederība pie jauniešiem kā vienotas vecumgrupas ir nozīmīga, jo tā veicina pašatklāsmes un pašapliecināšanās

iespējas sociālajos kontaktos, stiprina draudzības saites un attīsta solidaritātes izjūtas ar vienaudžiem.

Socioloģiskie pētījumi apstiprina, ka jaunieši jūtas nelaimīgi, ja

- sliktas attiecības ģimenē, regulāri strīdi mājās,
- par viņiem regulāri ņirgājas, viņus lamā, viņi tiek nepelnīti sodīti,
- dzīvo nabadzībā, nepietiek naudas;
- jūtas vientuļi, nevajadzīgi. (Trapeniece, 2006, 152.)

Tieši sadarbības procesā ar citiem cilvēkiem jaunieši attīsta savu rīcībspēju. Rīcībspēja – tā ir spēja radīt, ietekmēt un pārvaldīt savu apkārtējo vidi. (Rasnača, 2006) Rīcībspēja ir indivīda spēja lielākā vai mazākā mērā realizēt praksē paša izvēlētas ikdienas darbības un/ vai šo darbību kombinācijas. Rīcībspēja ir cilvēka potenciālā spēja kaut ko izdarīt vai par kaut ko kļūt.

Nozīmīgs jauniešu personības izaugsmes resurss ir mācīšanās un pašizglītošanās, zināšanu uzkrāšana, spēju un prasmju attīstīšana socializācijas procesā skolā un ārpus tās. Pāreja no bērnības uz jaunību iekļauj ne tikai kognitīvo spēju, bet arī pašregulācijas attīstību, grūtību un izaicinājumu pārvarēšanu. Skola jaunajiem cilvēkiem sniedz kvalifikāciju. Tomēr ar atzīmju likšanu notiek jauniešu vērtējuma un atlases process. Pedagoģe Ilze Plaude uzsver, ka tieši šī izvēles funkcija rada pastāvīgu konflikta iespēju, kas no pirmās līdz pēdējai klasei noslogo skolēnu mācības un sadzīvi. (Plaude, 2001) Saskaņoties ar grūtībām un reālās pasaules prakticismu, jaunieši bieži vien nepietiekamās pieredzes, informācijas un atbalsta trūkuma dēļ nonāk sociālās atstumtības situācijās.

Sociālā atstumtība – saskaņā ar Latvijas Nacionālo rīcības plānu nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai (2004- 2006) – process, kurā indivīds nabadzības, nepietiekamas izglītības, diskriminācijas vai citu apstākļu dēļ nespēj pilnībā vai daļēji iekļauties sabiedrībā un piedalīties sabiedrības ekonomiskā, sociālā un kultūras dzīvē. (BSAII, 2007, xiv.)

Gan jauniešiem kopumā, gan jauniešiem ar nepietiekami attīstītām praktiskām pamatprasmēm sociālās atstumtības risks ir daudz zemāks nekā sabiedrībai kopumā, bet darba tirgus atstumtības risks būtiski neatšķiras no vidējā. Taču jauniešiem ar zemām pamatprasmēm ir novērojams paaugstināts materiālās atstumtības risks. (BSAII, 2007, 4.) Analizējot dzīves kvalitātes apsekojuma (2005) datus Latvijas mērogā, B.Bela uzsver, ka nozīmīgs valsts atbalsts ir vajadzīgs tām iedzīvotāju grupām, kurām vecuma, veselības vai citu rīcībspēju kavējošu apstākļu dēļ, ir ierobežotas iespējas uzņemties iniciatīvu savas ekonomiskās situācijas uzlabošanā. (Bela, 2006, 59.)

Tieši iepriekš nosauktā pētījuma dati pierāda, ka individuālā mēroga darbam ar sevis pilnveidošanu var būt liela nozīme dzīves kvalitātes paaugstināšanā. Valsts var nodrošināt vislabvēlīgākos apstākļus, bet, ja trūkst personiskas iniciatīvas, uzņēmības un mērķtiecības, tad tie nevar tikt izmantoti. Ja cilvēkam trūkst mērķa, tad pozitīvas pārmaiņas nav iespējamās. Attīstība ir iespējama vienīgi ar nosacījumu, ka ir mērķis, vēlēšanās un resursi tā sasniegšanai. (Bela, 2006,60.)

Ne mazāk nozīmīgs jauniešu sociālās atstumtības mazināšanas faktors ir sociālo institūciju sadarbība. Sadarbība - tāda cilvēku mijiedarbība, kurā notiek apvienošanās, izvirzot kopīgo mērķi, vai savstarpēja darbības saskaņošana. (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 125.) Sadarbību raksturo kopīgu mērķu izvirzīšana, kopīga darbība šo mērķu sasniegšanā, kā arī atbildības apzināšanās un tās vienlīdzīga sadale starp subjektiem. (Balduņš, Raževa, 2001)

Raksta autores viedoklis sakrīt ar pedagoģes I. Plaudes atziņu, ka jauniešu izaugsme ir jāaplūko kopsakarībās, tādēļ jāpaplašina dažādu institūciju, kas piedalās jauno cilvēku izglītībā un audzināšanā, sadarbība. (Plaude, 2001, 80.) Profesionāļu iesaistīšanās jauniešu problēmu mazināšanā nespēs atrisināt samilzušās grūtības, ja netiks attīstīti pašu jauniešu individuālās izaugsmes resursi (motivācija, mērķu apzināšanās, rīcībspēja) un veicināta viņu aktīva līdzdalība un atbildība. Teorētisko atziņu analīze apliecina, ka sociālā atstumtība ir multidimensionāls process. Tas nozīmē, ka sociālajā realitātē ir nepieciešams daudzpusīgs un savstarpēji saskaņots darbību un sadarbības kopums, kas vērsts uz jauniešu sociālās atstumtības un bezdarba samazināšanu.

Sadarbības veicināšanas stratēģijas **Strategies in Promotion of Cooperation**

Liepājas izglītības iestādēs darbojas *atbalsta komandas*, kuru darbības pamatā ir kompleksa pieeja bērna sociālizācijas risku samazināšanai un personības attīstības procesa kvalitātes nodrošināšanai. Skolas atbalsta komandas darbība ir specifisks profesionāļu sadarbības veids, kurā iesaistās audzēkņu problēmas risinājošie izglītības iestādes speciālisti.

Skolas atbalsta komandas darbību raksturo:

1. Darbības mērķu apzināšanās (gan vispārīgo, gan arī specifisko).
2. Kompetenta darbība atbilstoši speciālistu profesionalitātei mērķa sasniegšanā.
3. Individuāla un kopīga atbildība par mērķu realizēšanu.
4. Savstarpējā papildināšanās sadarbības zināšanās un prasmēs. (Raževa, 2007, 86.)

Lai arī skolas komandas darbs ļauj efektīvāk identificēt un novērst mācību riskus, kas apdraud jauniešu izglītības ieguves procesu, tomēr ārējās sociālās vides faktoru daudzveidības iespaidā skolas komanda ne vienmēr spēj būt produktīva jauniešu piederības, vērtību, motivācijas un personības izaugsmes veicināšanas kontekstā. Pedagoģes A. Raževas pētījumi (2007) apliecina, ka skolas atbalsta komandu darbā dominē multidisciplinārā un interdisciplinārā forma. Savukārt transdisciplinārā forma ir realizējama tikai pie komandas locekļu noteiktas sadarbības pieredzes. *Sadarbību* nodrošina visu iesaistīto atbildīgo speciālistu izpratne par katra komandas dalībnieka iespējām un pārliecība, ka ikviens no komandas locekļiem saņems atbalstu saviem centieniem. Tieši transdisciplinārās formas realizēšana praksē pieprasa visu līmeņu speciālistu nemitīgu profesionālu pašizglītošanos un sadarbības pieredzes paplašināšanu komandu darbā, aktualizējot starpinstitutionālās sadarbības prioritāti komplekso jauniešu problēmu risināšanas procesā.

Sadarbības instrumenti ir konkrētās situācijas un problēmas novērtēšana, sociālā diagnoze un kooperatīvais dialogs. *Kooperatīvā dialoga* organizēšana starp vecākiem - skolotājiem – skolēniem spēles veidā, pēc vācu pedagoģes Ulrikes Kurth (2007) pieredzes, mērķtiecīgi attīsta sarunās iesaistīto komunikācijas prasmes un sarunu vadības kultūru, paaugstinot arī zināšanas konkrēto jautājumu izskatīšanā. Sarunas ar spēles noteikumu ievērošanu garantē drošību un atļauj mainīt sarunu dalībnieku lomu pozīcijas. Piemēram, vecāki var iejusties skolotāja pozīcijā, savukārt skolēni nokļūst vecāku lomās. Attīstot sarunu vadības prasmes un saskarsmes kultūru kooperatīvajā dialogā, tiek izveidots kontakts starp sarunu dalībniekiem, tā rezultātā palielinās interese un darbības motivācija, mazinās nedrošība, emocionāli un intelektuāli bagātinās savstarpējā komunikācija.

Veicināšana sociālās pedagoģijas izpratnē ir ārpusplāna audzināšanas teorija un prakse, kas balstās uz sociālās pedagoģijas darbības veidiem cilvēka personalizācijas, viņa sociālās un kultūras integrācijas traucējumu un grūtību gadījumos. Sociālās atstumtības problēmu risināšanā *sadarbības veicināšana* ir metode, kuras mērķis ir aizsargāt adresātu no individuālās un/vai sociāli kulturālās dzīvesdarbības nepilnībām vai traucējumiem, izmantojot terapijas, kompensācijas, rehabilitācijas un korekcijas darbības veidus un to mijiedarbību.

Ekspertu pieredzes apkopojums **The Summary of Expert Experience**

Apkopojot pētījumā iesaistīto piecu ekspertu viedokļus atbildēs uz intervijas pirmajiem četriem jautājumiem par jauniešu problēmu risināšanu viņu profesionālajā darbībā, var secināt, ka teorētiskajos pētījumos aktualizētās nianse dominē praksē. Īpaša profesionālā vērība no speciālistu puses Liepājas pilsētā jauniešu problēmu risināšanā tiek pievērsta vairākām funkcijām:

- *izglītojošajai un preventīvajai funkcijai*, jo palielinās problēmu skaits skolēnu mācībās un uzvedībā. Par to liecina skolēnu neattaisnotie stundu kavējumi, praksē eksistējošās grūtības ar izglītības programmu noteikšanu rūpju bērniem, izdarīto pārkāpumu smagums, vienaudžu agresivitātes izpausmes un vardarbības paaugstināšanās;
- *atbalsta, konsultēšanas un audzināšanas funkcijai*, risinot riska bērnu no mazdrošinātām ģimenēm sadzīves un socializācijas jautājumus, sniedzot emocionālu un praktisku atbalstu skolēniem, kuru vecāki strādā ārzemēs, kā arī kompensējot ģimenes audzināšanas un uzmanības nepietiekamību, meklējot un īstenojot praksē atbilstošas sociālās iekļaušanas iespējas izglītības vidē;
- *informēšanas, attīstošā un rekreatīvā funkcija* tiek īstenota, lai informētu un bagātinātu jauniešu reālās iespējas iesaistīties saturīgā brīvā laika pavadīšanā un savu prasmju attīstīšanā.

Iepriekš nosaukto funkciju īstenošanā ir iesaistīts plašs sociālo institūcija loks. Pēc ekspertu profesionālās sadarbības novērtējuma intervijas laikā, var secināt, ka apjomīgāko darba daļu veic Liepājas pilsētas izglītības pārvaldes,

Sociālā dienesta Ģimenes atbalsta daļas un Pašvaldības policijas speciālisti. Par produktīvu sadarbību starp visām nosauktajām institūcijām liecina ekspertu informētība par jauniešu dzīves problēmām un daudzveidīgajām sadarbības iespējām to risināšanā. To apstiprina arī sadarbības modeļu shēmas, kuras tika zīmētas intervijas laikā un ekspertu sniegtie komentāri. Shēmas apliecina četru ekspertu viedokļus, ka jauniešu problēmu risināšanā ir nepieciešama koordinēta sistēma. Piemēram, Liepājas pilsētas pašvaldības policijas priekšnieka vietnieks raksturo esošās sistēmas darbību: „Ja cilvēkiem ir problēmas ģimenē un šīs ziņas nonāk skolā, skolotājiem līdzī uz apsekošanu brauc policija. Administratīvā komisija izskata likumu pārkāpumus, par kuriem informē Liepājas izglītības pārvaldi, iesaistās Bāriņtiesa, Valsts policija un Pašvaldības policija. Nepieciešamības gadījumos iesaistās Bērnu tiesību aizsardzības speciālists.” Pozitīvi tiek raksturota komisiju saskaņotā un koleģiālā sadarbība, kur katrs apzinās savus pienākumus un pārvalda savu darba jomu, strādā konsultējoties. Četri eksperti uzsver sadarbības nozīmīgumu jauniešu problēmu risināšanā, tikai viens no ekspertiem, Pašvaldības iestādes Liepājas Jaunatnes centra direktors, uzskata, ka kompleksas sadarbības sistēmas, kas ir orientēta uz problēmu risināšanu, nav. Jauniešu lietu eksperts uzskata, ka izveidotās komisijas strādā ar sekām, bet netiek veikts preventīvais darbs. Kā nozīmīgu trūkumu viņš uzsver to, ka komisiju darbā nav pašu jauniešu pārstāvju. Tāpēc pašvaldības institūciju sadarbību viņš vērtē kā nepietiekošu.

1.tabula

Ekspertu pašvaldības institūciju sadarbības vērtējums
Evaluation of cooperation of municipality institutions by experts

	Pietiekoša - 3 balles	Apmierinoša - 2 balles	Nepietiekoša -1 balle	Sadarbības nav – 0 balles
1. eksperts		apmierinoša		
2. eksperts		apmierinoša		
3. eksperts	pietiekoša			
4. eksperts			nepietiekoša	
5. eksperts		apmierinoša		

Kā redzams 1.tabulā, visi intervijā iesaistītie eksperti uzskata, ka jauniešu problēmu risināšanā Liepājas pilsētas pašvaldībā ir izveidota speciālistu sadarbība, bet atšķiras sadarbības efektivitātes kvalitatīvais novērtējums. Pašvaldības institūciju sadarbība un esošās sistēmas efektivitāte, atbildot uz intervijas piekto jautājumu, trīs ballu skalā tiek novērtēta kā apmierinoša ar 2 ballēm, kas ir vidējais rādītājs no visu ekspertu viedokļu vērtējuma. Svarīgs ir ekspertu atzīmums, ka sadarbības sistēma darbojas, orientējoties uz jaunieša problēmu apzināšanu un mērķtiecīgu risināšanu.

Visrezultatīvākā sadarbība, pēc ekspertu domām, notiek vairāku problēmu risināšanā:

- bērnu tiesību aizsardzības jautājumos;
- skolēnu neattaisnoto kavējumu novēršanā;
- bezmaksas pakalpojumu nodrošināšanā;
- informēšanā par lietderīga brīvā laika pavadīšanas iespējām;
- labdarības akciju īstenošanā.

Nosaucot grūtāk risināmās problēmas, tiek minētas:

- darbs ar ilgstošiem mācību kavētājiem, uzsverot, ka jāmeklē jauns piesaistes modelis, kā, neaizbaidot no skolas izaicinājumiem, pamazām skolēnu pieradināt pie regulāra mācību darba;
- pieaugušo atbildības paaugstināšana likumu interpretācijas kontekstā. Piemēram, „Ja skolēns ir vairākas reizes rupji lamājies skolotāja klātbūtnē un nesaņem par to aizrādījumu, viņš turpmāk vienkārši, nerespektē, „ņem galvā” tādu skolotāju. Skolotājiem ļoti bieži svarīgāks ir pašu miers,” apgalvo pašvaldības policijas speciālists;
- jauniešu atkarības un ģimenes atbalsta trūkums, nespēja risināt savu bērnu audzināšanas problēmas;
- jauniešu resursu un iespēju nepietiekama izmantošana, piemēram, iesaistot viņus brīvprātīgo darba kustībā un palīdzot ar darba vietu izveidi.

Novērtējot esošās valsts likumdošanas normas, eksperti konstatē, ka ir jāpastiprina vecāku atbildības sviras. Visi eksperti uzsver vecāku bezatbildību un bieži vien bezspēcību savu bērnu audzināšanā, kā arī no tās izrietošās sekas: jauniešu sociālo nošķirtību no vienaudžiem un atstumtību, nekompetenci un bezpalīdzību, saskaroties ar grūtībām.

Nepieciešamie uzlabojumi, pēc ekspertu viedokļa darbā ar jauniešu problēmām, veicinot sadarbību starp dažādām institūcijām, ir šādi:

- daudzveidīgas praktiskās darbības iespēju attīstīšana, iesaistot Nevalstiskās organizācijas un to resursus;
- pašu pusaudžu un jauniešu atbildības paaugstināšana, noteikumu respektēšana un motivācijas attīstīšana būt aktīviem, uzņēmīgiem un darbīgiem. Pēc Pašvaldības iestādes Liepājas Jaunatnes centra direktora domām, jaunieši vēl nav nobrieduši līdz citu problēmu risināšanai, bet pastarpināti, protams, iesaistās citu institūciju darbībā. Tomēr savstarpējās palīdzības kultūra, pēc viņa domām, mūsu sabiedrībā vēl nav izveidojusies;
- inovatīvu un radošu pieeju aktualizēšana starpinstitucionālās mijiedarbības nodrošināšanā;
- nodarbības, sarunas, dialogi, kas veicina jauniešu vērtību identificēšanu un zināšanu bagātināšanu, kā arī spēju attīstīšanu un talantu izkopšanu;
- jauniešiem draudzīgas vides izveide, kurā var attīstīties. Ideāls variants būtu konkrēta jauniešu diena Liepājā, kas apvienotu daudzveidīgus sociālos partnerus un viņu atbalsta resursus.

Viens no būtiskiem sociālās atstumtības mazināšanas instrumentiem ir tāda darbība, kas balstās uz jauniešiem personiski nozīmīgu kontaktu izveidi. Lai tiktu stiprināta jauniešu sociālā piederība un attīstīta viņu rīcībspēja, daudz darba ir jāiegulda atbilstošu sadarbības formu izvēlē un īstenošanā, kas nodrošina un veicina kontaktus, kas vairo sociālo akceptēšanu un savstarpējo mijiedarbību. Ir jāstimulē jauniešus tiekties un meklēt pozitīvās vērtības, kas nomāc negatīvo emociju pārsvaru un rada izaugsmes spēka resursu.

Apkopojot ekspertu viedokļus un teorētiskās atziņas par jauniešu sociālās atstumtības mazināšanu, var akcentēt dažus potenciālos problēmas risinājumus:

- alternatīvu izglītošanas programmu izstrāde jauniešu motivēšanai;
- jauniešu rīcībspējas paaugstināšana praktiskā darbībā;
- jauniešu atbalsta struktūru darbības optimizēšana, konsolidējot starpinstitucionālo atbildību un ieinteresētību, kā arī potenciālos resursus.

Ekspertu interviju dati apliecina, ka profesionāļu mērķtiecīgi veidotā un īstenotā sadarbība jauniešu problēmu risināšanā Liepājā tiek pilnveidota, apzinot gan nepieciešamās pārmaiņas sociālo partneru darbībā, gan aktualizējot jauniešu dzīves kvalitātes nodrošināšanas sociālās iespējas, gan bagātinot personības socializācijas daudzveidīgos aspektus pilsētas kultūrvidē. To apstiprina arī iniciatīva par Jauniešu mājas izveidi. Liepājas Pilsētas attīstības komitejas deputāti ir atbalstījuši Liepājas Jaunatnes centra attīstības projektu, kurā paredzēts izveidot Jauniešu māju un koordinēt darbības, kas palīdzēs jauniešiem iesaistīties daudzveidīgās praktiskās darbnīcās un nodarbībās.

Secinājumi

Conclusions

1. Jaunieši, kas atrodas ikdienas daudzveidīgo mācību, sadzīves, saskarsmes problēmu un sociālo izaicinājumu gūstā bez pieaugušo garīgā un finansiālā atbalsta, bez padoma un iedrošinājuma, ir pakļauti sociālai nedrošībai, atstumtībai un atsevišķos gadījumos arī izolācijai.
2. Pieaugot jauniešu skaitam, kuri neturpina izglītību pēc pamatzglītības iegūšanas, tiek nopietni apdraudēta viņu personību pašizaugsme, rīcībspēja un iespējas veiksmīgi integrēties darba tirgū, tādējādi veicinot atsvešinātību un atstumtību. Viens no sociālā atbalsta un sociālās palīdzības aktuālākajiem instrumentiem, ir jauniešu motivēšanas un iesaistīšanas izglītības ieguvē programmu izstrāde un ieviešana, nodrošinot pašu jauniešu atbildību un rīcībspēju.
3. Vidē, kur ekonomiskās grūtības producē negatīvas sociālās problēmas, ir vitāli svarīgi apvienot un attīstīt pašvaldības resursus sociālo problēmu risināšanā. Attīstot starpinstitucionālo sadarbību pašvaldības līmenī kā sociālās iekļaušanas procesu un mehānismu, ir jāveido sistēma, kura var paaugstināt sociālā riska jauniešu individuālo resursu kapacitāti izglītošanās procesā, nodrošināt nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām iespējas un resursus, kuri nepieciešami rīcībspējas attīstīšanai.

4. Nozīmīgākās stratēģijas jauniešu sociālās atstumtības mazināšanā ir mērķtiecīgs un profesionāli koordinēts sociālpedagoģiskais darbs, skolu atbalsta komandu darbība, sadarbības veicināšana un kooperatīvais dialogs visos pašvaldības institūciju līmeņos.

Summary

In the environment, where economic difficulties create negative social problems, which are not addressed and solved nationally, it is of vital importance to consolidate and develop local resources in settling social problems. By developing inter-institutional cooperation at the municipal level as the social inclusion process and mechanism, system that can increase capability of individual resources of social risk youth, and that can ensure opportunities and resources for people exposed to risks of poverty and social exclusion, must be built, in order to secure individual growth for longterm wellbeing.

By summarizing the research data results, one can conclude that with the mere involvement of professionals in reducing youth problems, it will not solve huge difficulties, if the resources of youth development will not be expanded, youth capability, active participation and responsibility for her/his life will not be promoted as well.

Since social exclusion is a multidimensional process, it requires a *multi-faceted and mutually agreed set of activities* that focuses on reduction of young people's social exclusion and unemployment.

The most important strategies for diminishing young people's social exclusion are social pedagogical work, activities of school support teams, promoting cooperation to achieve effect of inter-institutional synergies in local municipalities, collaborative dialogue at all cooperation levels. One of the most current tools in social support and social assistance, are the educational program design and implementation to motivate and involve young people obtaining education, while increasing young people's responsibility and capability.

Literatūra Bibliography

1. Baldiņš, A., Raževa, A. (2001) *Skolas un ģimenes sadarbība*. Rīga: Pētergailis
2. Bela, B. (2006) Labā dzīve: subjektīvie vērtējumi un vīzijas. No: *Dzīves kvalitāte Latvijā*. Stratēģiskās analīzes komisija. Rīga: Zinātne, 38. – 60. lpp.
3. *Bezdarba un sociālās atstumtības iemesli un ilgums* (BSAII) / ESF nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekts „Labklājības ministrijas pētījumi” Rīga: LR Labklājības ministrija, 2007
4. Kurth, U. (2007) Kooperativer Dialog – Forderung der Gesprächsfähigkeit zwischen Eltern – Lehrern – Schülern. In: *Pedagoģija: teorija un prakse V*: Zinātnisko rakstu krājums. Liepāja: LiePA, 130. – 142.lpp.
5. Meistere, D. (2012) *Aizbraukusi vesela skola*. Kurzemes Vārds, 2012. gada. 3. februārī, 8.lpp.
6. Plaude, I. (2001) *Sociālā pedagoģija*. Rīga: RaKa

7. *Psiholoģijas vārdnīca* (1999) /G.Breslava red. Rīga: Mācību grāmata, 125.lpp.
8. Rasnača, L. (2006) Pārmaiņu realizācija: mājoklis kā dzīves kvalitātes dimensija. No: *Dzīves kvalitāte Latvijā*. Stratēģiskās analīzes komisija. Rīga: Zinātne, 264. – 294. lpp.
9. Raževa, A. (2007) Sociālpedagoģiskā darbība komandā vispārizglītojošajā skolā. No: *Pedagoģija: teorija un prakse V*: Zinātnisko rakstu krājums. Liepāja: LiePA, 85. – 89.lpp.
10. Trapeniece, I. (2006) Es rullēju, tu rullē. Vai viņš/ viņa rullē? Cool...:Par jauniešu dzīves kvalitāti. No: *Dzīves kvalitāte Latvijā*. Stratēģiskās analīzes komisija. Rīga: Zinātne, 100. – 152. lpp.

<p>Alīda Samuseviča University of Liepaja Liela iela 14, Liepaja, LV- 3401, Latvia E-mail: alida.samusevica@liepu.lv Phone: +37129652572</p>
